

Komunikácia s cudzincami: právne dôsledky tlmočenia.

Porovnanie praktík v krajinách V4:

v Poľsku, v Maďarsku, v Česku, na Slovensku a na Ukrajine.

Liga za ľudské práva, Bratislava

Mgr. Helena Tužinská, PhD.

Júl 2011

Projekt bol podporený Vyšehradským fondom

Úvod

Komunikácia ľudí, ktorí hovoria rôznymi jazykmi, je ako dobrodružstvo: každá z rečí šifruje významy do slov iným spôsobom. V prípade, že nie je k dispozícii kvalitný tlmočník, nastáva nedorozumenie. V prípade komunikácie zástupcov štátu s cudzincami je situácia o niečo zložitejšia. Cudzí štátni príslušníci, ktorí potrebujú povolenie na pobyt, sú v pozícii žiadateľov, a úradníci v pozícii rozhodovateľov. Tlmočník sa javí ako neutrálny prostredník. Prax však ukazuje, že kvalitné tlmočenie nie je samozrejmosťou. Táto porovnávacía správa je výsledkom skúseností právnikov s tlmočením pre cudzincov v krajinách V4 a na Ukrajine.

Projekt pozorovania praktík pri tlmočení počas konaní s cudzincami iniciovala Liga za ľudské práva. V roku 2010 v spolupráci s poľskou Helsinskou nadáciou pre ľudské práva, Maďarským helsinským výborom, s českou Organizáciou na pomoc utečencom a ukrajinským Caritas podala žiadosť o financovanie projektu Vyšehradský fond. Experti regiónu V4, ktorí sa primárne venujú poskytovaniu právnej pomoci cudzincom, sa zhodli, že oblasť tlmočenia vyžaduje špecifickú pozornosť, nakoľko je kvalita v súčasnosti poskytovaných služieb dlhodobo neuspokojivá, neefektívna, a nezodpovedá vynaloženým finančným prostriedkom. V marci 2011 sa v Bratislave uskutočnil pracovný seminár, kde prezentovali výsledky svojich pozorovaní, a navrhli niekoľko zásadných opatrení v národných správach.

Národné správy prezentujú špecifické informácie pre tú ktorú krajinu. Vychádzajú z opisu systému národného práva a z identifikovaných najčastejších nedostatkov, ktoré nastali počas tlmočenia v právnych konaniach. Príklady z praxe sú uvádzané z pozorovaní právnikov a iných pracovníkov, ako aj zo skúseností samotných cudzincov. Opísané sú monitorované problematické prípady, čo však neznamená, že sa tak nevyhnutne deje v každom prípade. Napriek tomu, že zákony a aplikačná prax v jednotlivých stredoeurópskych krajinách sa rôznia, v tejto štúdií ponúkame prierezové témy, ktoré sa vyskytovali v menšej či väčšej miere v celom regióne.

Názov národných správ je totožný: *Practices in interviewing immigrants: legal implications*. Autori národných štúdií sú expertmi cudzineckého práva: za Poľsko: Maja Tobiasz, za Ukrajinu: Kristina Jarošová, za Maďarsko: Orsolya Szantai Vecsera, za Česko: Hana Franková, za Slovensko: Zuzana Številová.

Predložená porovnávacía správa a národné správy sú k dispozícii na donorskej stránke <http://visegradfund.org/>, ako aj na webstránkach všetkých piatich partnerov výskumu: <http://hrl.sk/pages/publications>, <http://www.opu.cz/>, <http://helsinki.hu/Kiadvanyaink/htmls/>, <http://www.hfhrpol.waw.pl/>, <http://www.caritas-uzhgorod.org/>

Ciele výstupných textov sú pre všetky krajiny jednaké: zvýšiť povedomie o zásadnom vplyve tlmočenia na priebeh konania s cudzincami. V niektorých krajinách V4 prebehli tréningy pre tlmočníkov organizované UNHCR alebo mimovládnyimi organizáciami, ako aj pre rozhodovateľov migračných úradov. V kontakte s cudzincami je však oveľa väčšie spektrum štátnych aj neštátnych pracovníkov – od hraničnej a cudzineckej polície, cez úrady práce, až po MVO – ktorým môže tento text slúžiť ako východisko pre ďalšie projekty. Naším cieľom je upozorniť na nežiaduce a opakujúce sa javy, ktoré pretrvávajú napriek snahe všetkých zúčastnených o správnosť konania.

Východiská

Zásadné otázky výskumu vyplývajú z dlhodobých skúseností a pozorovaní účastníkov projektu¹, počas ktorého sme opakovane zaznamenali sťažnosti na zaobchádzanie a kvalitu tlmočenia počas rôznych procesných úkonov a pri kontakte cudzincov so štátnymi orgánmi. Pýtame sa, či existujúce právne normy a aplikačná prax dostatočne zaručujú rešpektovanie základných práv cudzincov v súvislosti s riadnym a zákonným tlmočením počas konaní a tiež, akým rizikám sú vystavení iní cudzinci z dôvodu pretrvávajúcich nedostatkov, ktoré boli pozorovaniami identifikované.

Počas výskumu sme sa preto zamerali na oblasti, ktoré majú zásadný vplyv na kvalitu tlmočenia:

- okolnosti a kontext rozhovoru
- čas a priestor, v ktorom sa rozhovor odohráva
- prítomné osoby: zastúpenie inštitúcie, tlmočník, cudzinec
- ne/prítomnosť kvalifikovaného tlmočníka
- štandardy tlmočenia v danej inštitúcii
- jazykové znalosti tlmočníka v právnických výrazoch
- komunikačné a medzikultúrne zručnosti tlmočníka
- inštitucionálny vplyv a nezávislosť tlmočníka
- právne dôsledky nepresného tlmočenia pre cudzinca
- právne dôsledky nepresného tlmočenia pre tlmočníka
- vplyv vedenia interview na priebeh tlmočenia

Krajiny V4 majú spoločné historické skúsenosti, sú časťami Schengenského priestoru, a sú viazané medzinárodnými zmluvami a dohovormi, ktoré zaručujú základné ľudské práva a slobody každej osobe. Nesú zodpovednosť vyplývajúcu z medzinárodných dohôd, ktoré sa týkajú nielen migrácie. Národné štúdie² ukazujú, že v zaobchádzaní s cudzincami v Ukrajine, Poľsku, Maďarsku, Čechách a na Slovensku existujú podobné, ba až totožné problémy. Identifikované problémy nie sú žiaduce, a neželajú si ich nielen samotní cudzinci, ale ani správne orgány alebo súdy. Cieľom toho textu je pomenovať najčastejšie pozorované javy, ktoré vyžadujú zlepšenie na národných a lokálnych úrovniach. Počas odborného seminára experti jednotlivých krajín zdieľali aj osvedčené alternatívne postupy a návrhy zlepšenia.

Naším cieľom nie je vypracovať nové odporúčania pre tlmočníkov, ale identifikovať “systémové medzery”, ktoré umožňujú nesprávne konanie tlmočníka. V prípadoch, kde sme identifikovali medzery v zákonoch, ktoré dovoľia, aby takéto chyby nastali, navrhujeme systémové zmeny v legislatíve. V prípade, ak boli identifikované iné ako zákonné nedostatky, navrhujeme podporiť vzdelávanie³ osôb, ktorých konanie a rozhodnutie má podstatný vplyv na postavenie cudzincov.

---

1 Zistenia uvedené v štúdiu vychádzajú z pozorovaní a skúseností všetkých projektových partnerov a odrážajú súčasný stav praxe v rokoch 2010-2011. Adresované zistenia a návrhy nerozlišujú typ administrátora štátnej správy. Pod pohovorom/ interview sa rozumie akýkoľvek kontakt štátnych orgánov s cudzincami, nakoľko sa uvádzané problémy vyskytujú vo všetkých štátnych inštitúciách, hoci rozličnou mierou. Pre inštitucionálne špecifikácie pozri národné štúdie.

2 Pozri zdrojové texty na <http://hrl.sk/pages/publications>, <http://www.opu.cz/>, <http://helsinki.hu/Kiadvanyaink/htmls/>, <http://www.hfhrpol.waw.pl/>, <http://www.caritas-uzhgorod.org/>

3 Jeden z výstupov tohto projektu je aj preklad predchádzajúcich výskumných zistení do anglického jazyka: Tužinská, H. 2010. Otázky opisu a prekladu: využitie etnografických a antropologických poznatkov vo vedení a tlmočení interview s cudzincami. Bratislava: Stimul.

Príčiny problémov pri tmočení v konaniach s cudzincami:

- časový stres
- vysoká fluktuácia pracovníkov
- neznalosť profesionálne správneho postupu
- neochota zmeniť zabehnuté nefunkčné postupy
- formálnosť a nútené konanie s cudzincami
- nedostatočná motivácia pracovníkov a pocit zbytočnosti práce
- anti-imigračne nastavené interné smernice
- neznalosť dôsledkov (zvýšený počet opakovane riešených stránok, zdĺhavosť súdneho konania a možné priet'ahy, s tým spojené zvýšené finančné výdavky, nevyožiteľnosť práva, zníženie kvality života cudzincov)

Kvalitné tmočenie počas konaní s cudzincami:

- prináša časovú úsporu v dlhodobej perspektíve
- predstavuje ekonomickú úsporu a prínos pre štát v oblastiach efektivity a prevencie priet'ahov konaní
- prináša pocit užitočnosti práce
- rešpektuje ľudské práva
- prispieva k spružneniu súdneho konania
- podporuje pozitívne dôsledky pre celý systém
- prispieva k vymožitelnosti práva
- má zásadný vplyv na presnosť zápisnice a zabezpečenie princípu a naplňania spravodlivosti prostredníctvom finálneho rozhodnutia o prípade
- znalosť profesionálne správneho postupu zvyšuje štandardy práce
- zmena postoja v konaní s cudzincami uľahčuje komunikáciu
- zmena postoja a správania zlepšuje obraz krajiny v zahraničí
- zvýšenie kvality interview predchádza opakovaným riešeniam totožných cudzincov
- zvýšenie kvality práce znižuje vysokú fluktuáciu pracovníkov spôsobenú subjektívnymi okolnosťami
- ochota meniť zabehnuté menej funkčné postupy znamená zjednodušovanie výkonu

Identifikované problémy a praktické výzvy⁴

1. Problém: účastníci konania nepoznajú úradné postupy

- nedostupnosť informácií o konaniach týkajúcich sa cudzincov v inom ako štátnom jazyku (SK)
- účastníci (cudzinci aj tlmočníci) nedostávajú presné inštrukcie o priebehu interview, nakoľko absentuje štandardizovaný úradný postup konania s cudzincom v písomnej podobe (PL)
- cudzinci nie sú na začiatku konania informovaní o všetkých svojich právach a povinnostiach, ani o priebehu interview, ani o možnostiach ďalšieho úradného postupu (PL)
- v konaní o azyle žiadatelia sú si často nie vedomí práva, že majú možnosť požiadať o zmenu tlmočníka, ak majú na to opodstatnený dôvod (CZ, SK, HU, PL)
- v občiansko-právnom konaní cudzinci často nevedia, že v konaní si musia zabezpečiť tlmočníka sami (PL)
- predvolania na interview či iné konanie sú písané v štátnom jazyku; cudzinec nerozumie dostatočne obsahu, a na stretnutie nepríde v stanovenom čase alebo s požadovaným tlmočníkom (PL, CZ, SK, HU)
- preklad rozhodnutí je ústne sumarizovaný, bez výkladu (HU, SK)
- niektoré tlačivá určené pre cudzincov sú len v štátnom jazyku (SK, HU)
- cudzinci sú pre administratívnu komplikovanosť odkázaní na pomoc úradu aj v prípadoch, kedy to nie je nevyhnutné (SK, CZ)

1. Výzva: overovanie znalosti postupu

- vysvetliť štandardizovaný úradný postup každému cudzincovi pred konaním
- sprístupniť presné inštrukcie priebehu interview, vysvetliť práva a povinnosti cudzinca vrátane práva na prestávku počas interview, pohár vody, či práva na prerušenie a pokračovanie interview v iný deň
- predvolanie na interview by malo obsahovať informácie:
  - o jazyku interview
  - o práve zmeniť jazyk interview
  - o práve požiadať o zmenu tlmočníka počas interview
- nakoľko sa predstavy o tom, čo znamená byť stručný či podrobný, ktoré fakty sú závažné, ani aké typy faktov má obsahovať, odlišujú, je nevyhnutné, aby cudzinci dostali inštrukcie
- predvolanie na akékoľvek občiansko-právne konanie by malo obsahovať informáciu o potrebe zabezpečiť si tlmočníka na vlastné náklady aj v inom než štátnom jazyku
- predvolania na interview či iné konanie by mali byť zaslané v jazyku, o ktorom sa predpokladá, že mu cudzinec rozumie
- odkázanosť na úrady by sa mohla znížiť pomocou zvýšenia dostupnosti informácií v iných ako štátnych jazykoch, ako aj v dostupnosti tlačív vo viacerých jazykoch a v elektronickej podobe, ktoré by bolo možné späť zaslať poštou

2. Problém: jazyky sú nepresne určené

- v konaní na hraniciach nie sú cudzinci informovaní, že v jazyku, ktorý uvedú, že mu rozumejú, ale nie je ich materinským jazykom, môže byť vedené interview (učili sa iný jazyk v škole, ale miera znalosti

---

4 Skratka krajiny v zátvorke znamená, že daný jav bol v danej krajine pozorovaný v rôznej miere. Neznamená to, že v inej krajine nejestvuje, ale že v národnej štúdii nemusel byť explicitne konštatovaný.

je len základná) (PL)

- ak cudzinci uvedú aj iný ako materinský jazyk, môže sa ukázať, že miera porozumenia inému jazyku nie je dostatočná, čo predlžuje a predražuje komunikáciu s cudzincom (PL)
- niektorí cudzinci uvedú, že rozumejú svetovému jazyku, pričom môžu používať viac dialekt než jeho spisovnú formu (francúzština, angličtina), ale interview je vedené v spisovnej forme jazyka (PL)
- na niektoré jazyky či dialekty nie je v krajine tlmočník, interview je vedené v angličtine/francúzštine ako aj s pomocou externého tlmočníka telemostom, ale počas konania sa zistí, že cudzinec hovorí aj spisovnou formou angličtiny/francúzštiny (SK, HU, PL, UA)
- tlmočník neprizná, že dialekt, ktorým hovorí cudzinec, pozná len čiastočne, a obchádza presný preklad (CZ, HU, SK, PL, UA)
- nepresné tlmočenie v prípadoch, ak tlmočník dostatočne neovláda jazyk, v ktorom sa vedie konanie (napríklad sme zaznamenali, že afganskí tlmočníci obyčajne hovoria aj Farsi aj Paštu, ale keďže len jeden z týchto jazykov je ich materinským jazykom, niektoré špecifické výrazy boli nesprávne pretlmočené z dôvodu, že v príbuznom jazyku majú čiastočne iný význam) (CZ, HU, SK, PL)
- vyššie uvedené „približné“ tlmočenie v konečnom vyhodnotení výpovede pre cudzinca mohlo znamenať hromadenie nepresností, pričom pôvodne cudzinec mohol vypovedať presne (CZ, HU, SK, PL, UA)

2. Výzva: zisťovanie znalosti jazykov cudzinca a jazykov tlmočníka

- cudzinci by mali byť už na hraniciach informovaní, že v jazyku, ktorý uvedú, že mu rozumejú, bude vedené interview
- zodpovedné osoby by mali zistiť, či:
  - cudzinec hovorí dialektom, alebo spisovnou formou jazyka, aj akými všetkými jazykmi plynule hovorí
  - tlmočník plynule ovláda dialekt jazyka tlmočenia, alebo spisovnú formu; pričom zodpovedná osoba by mala poskytnúť tlmočníkovi dostatočný čas na vysvetlenie možných nezrovnalostí plynúcich z používania dialektu

3. Problém: nie sú podmienky pre sústredenie sa

- na hraniciach sú nedokumentovaní migranti často v nežiaducom zdravotnom stave, sú vyčerpaní po pôsobení dlhotrvajúceho stresu (PL, CZ, HU, SK, UA)
- policajti na hraniciach pracujú v náročných podmienkach, vrátane časovej tiesne (PL, CZ, HU, SK)
- cudzinec má počas konania nedostatok súkromia potrebného na rozhovor, pretože na úrade sa v miestnosti vyskytujú aj tretie osoby (PL, HU, SK)
- v niektorých úradoch, alebo na hraniciach je v jednej miestnosti viacero oddelení určených na interview s cudzincom tak, že účastníci rôznych konaní sa môžu vzájomne počuť (PL, SK)
- ak zápisnicu vedie tá istá osoba, ktorá vykonávala prehliadku cudzinca, dá sa predpokladať, že cudzinec môže byť voči policajtovi nedôverčivý a výpoveď bude obmedzená (SK)
- ak sú kompetentné osoby v uniformách, môže to v cudzincovi vyvolať strach, nakoľko to pripomína situáciu ohrozenia, ktorú mohli zažiť a majú ju opisovať (HU, SK)
- ak tlmočník pochádza z miesta prenasledovateľa, alebo je iného náboženského vierovyznania a politickej príslušnosti, cudzinec zo strachu z následkov zverejnenia osobných a inak citlivých údajov minimalizuje výpoveď, čím môžu byť vynechané podstatné skutočnosti potrebné na získanie medzinárodnej ochrany (HU, UA, SK)
- ak úradníci s tlmočníkom komunikujú v prítomnosti cudzinca v štátnom, a teda jemu neznámom

jazyku, spochybňujú tým svoju nezávislosť podobne, ako keď sa tlmočník dorozumieva s cudzincami pred úradníkmi v jazyku tlmočenia (SK, CZ, HU)

3. Výzva: vytvorenie podmienok pre sústredenie sa

- rozhovor by sa mal viesť, až keď je osobe poskytnutá pomoc, a je schopná sústredene vypovedať
- službukonajúci by si mali byť vedomí, že na priebeh rozhovoru má vplyv, v akej časti dňa/noci príde ku kontaktu s cudzincom, v akej miestnosti sa odohráva rozhovor, a nakoľko sú splnené podmienky ochrany osobných údajov pred tretími osobami
- službukonajúci by si mali byť vedomí, že na priebeh konania má zásadný vplyv počet a pôvod ľudí prítomných v miestnosti, ako aj služobné zaradenie pracovníkov inštitúcie a ich predchádzajúci vzťah a právomoc voči cudzincovi
- pohraničné pracoviská by mali mať dostatok pracovníkov na to, aby rozhovor s cudzincom viedla iná osoba, než tá, ktorá ho zadržala a prehládala
- príchod zúčastnených, predstavenie sa, vysvetlenie procedúry, práv a povinností všetkých zúčastnených strán, časté prerušovanie, trpezlivosť či snaha o zrýchlené ukončenie rozhovoru sa prejavuje na rozepamätaní sa ako aj na celkovom prejave
- tlmočník, podobne ako cudzinec, si majú byť vedomí práva požiadať o prestávku v interview
- za každých okolností by mala byť zabezpečená sloboda prejavu a ochrana súkromia tak, aby počas vypočúvania či interview boli v miestnosti prítomní len osoba, ktorá vedie rozhovor, cudzinec, a tlmočník, aby osobné údaje neboli k dispozícii neautorizovaným tretím osobám

4. Problém: vznikajú nekvalitné zápisnice

- v niektorých prípadoch má na hraniciach cudzinec za úlohu napísať sám ručne na papier dôvody opustenia krajiny pôvodu, neskôr sú preložené a stanú sa súčasťou spisu žiadosti o azyl (PL)
- policajti neinformujú cudzinca, ako detailná má byť ich správa, ani aké typy faktov má obsahovať (PL, HU, SK, CZ)
- na úradoch sú mnohé zápisnice z interview so žiadateľmi o azyl písané ručne úradníkom, niektoré sú málo čitateľné (PL)
- zápisnica o dôvodoch podania žiadosti o azyl je skratkovitá, neúplná, niekedy bez profesionálneho tlmočenia (PL, CZ, HU, SK)
- tlmočník je svedkom nepresného záznamu výpovede, snaží sa objasniť význam fráz, ale je úradníkom zastavený (CZ, SK)
- zápisnica z hraníc je úradmi považovaná za ťažiskovú, a akýkoľvek faktografický nesúlad s neskorším interview je dôkazom nedôveryhodnosti žiadateľa, pričom sa neprihliada na vyššie uvedené prekážky ani na jeho momentálny zdravotný a psychický stav (PL, CZ, HU, SK)
- v niektorých prípadoch cudzinec nedostane po skončení konania kópiu zápisnice (PL, SK, HU)
- ak má cudzinec po interview o kópiu zápisnice záujem, musí to písomne zdôvodniť a za každú stranu zápisnice zaplatiť (PL)
- rozhodnutia sú tlmočené ústne, sumarizovane, bez výkladu; úplné znenie rozhodnutí je dané písomne v štátnom jazyku, cudzinec im nerozumie (SK, CZ, HU)

4. Výzva: zhotovovanie kvalitných zápisníc

- zápisnice by mali byť vždy spísané na počítači; v špecifických prípadoch, akými sú azylové konania by mala byť aj audionahrávka interview

- cudzinec by mal v každom prípade dostať kópiu zápisnice po ukončení interview automaticky, a to bez povinnosti písomného zdôvodnenia či ústneho požiadania, bezplatne a bezodkladne
- zápisnica na hraniciach je nevyhnutne stručná, ale môže byť aj nepravdivá pre emocionálny stav cudzinca a nedostatok kvalifikovaného tlmočenia, preto vzhľadom na podmienky zápisu by záznam z hraníc mal byť považovaný za marginálny
- v rozhodovacom procese by malo byť ťažiskové profesionálne vedené interview na migračných úradoch s kvalifikovaným tlmočením, na ktorého zabezpečenie bol vynaložený dostatok času
- rozhodnutia o udelení niektorej z foriem ochrany ako aj o udelení povolenia na pobyt by mali byť dostupné cudzincovi v plnom znení v jemu známom jazyku
- štátni zamestnanci, zvlášť pracujúci na hraniciach by mali mať prístup ku kontinuálnemu vzdelávaniu
- medzikultúrna komunikácia by mala byť súčasťou učebných osnov policajných akadémií

5. Problém: tlmočník má obmedzenú slovnú zásobu

- v konaní sú používaní nekvalifikovaní tlmočníci, ktorí robia zásadné chyby, ktoré majú nepopierateľný vplyv na obsah rozhodnutia (CZ, HU, SK, UA, PL) a to najmä:
- tlmočník nemá dostatočnú slovnú zásobu v terminológii práva a migrácie (HU, CZ, SK, UA, PL)
- tlmočník nepozná realitu a kultúru krajiny pôvodu cudzinca, vrátane špecifik vyjadrovania v danej krajine, posúva preklad do významovo nezodpovedajúcej roviny, alebo pretlmočí nezmysel (PL, SK, HU, CZ)
- tlmočníkovi nie je zrozumiteľná komunikácia medzi právnickými vzdelanými osobami, neovláda právnické frázy, ktoré môžu mať v právnom kontexte iný význam než v bežnej reči, ba zamieňa aj významy ustálených pojmov, ako napr. “povolenie na pobyt” a “žiadosť o azyl” (HU, SK, PL, CZ, UA)
- tlmočník niekedy nesprávne pretlmočí, že cudzinci budú umiestnení do utečeneckého tábora, pričom sú napokon umiestnení v zaisťovacom zariadení (SK)
- profesionálny štandard tlmočenia nie je prijatý a uplatňovaný štátnymi orgánmi (PL, HU, UA)
- neexistuje register súdnych tlmočníkov (UA)
- kontrahovaní tlmočníci nemajú školenia v oblasti práva a migrácie ako povinné (HU, UA, PL, SK)
- univerzitné kurzy práva a translológie zamerané na migráciu buď neexistujú, alebo neprepájajú svoje poznatky z praxe (HU, PL, SK, UA)
- tlmočníci, ktorí chcú byť registrovaní ako oficiálni prekladatelia, musia vynaložiť priveľké náklady, a zniesť administratívu s tým spojenú (SK)

5. Výzva: podieľanie sa na vzdelávaní tlmočníkov

- ovládanie právnickej, resp. odbornej terminológie by malo byť podmienkou výberu tlmočníka
- prijatie legislatívnej zmeny tlmočenia tak, aby tlmočníci nemuseli byť uvedení na oficiálnom zozname tlmočníkov, ale mali by povinne a úspešne absolvovať kurzy o špecifikách tlmočenia pre cudzincov osvojením si:
  - právnej terminológie, ktorá sa týka migrácie
  - medzikultúrnej komunikácie
  - znalostí kultúrnych špecifik vrátane verbálnej a neverbálnej komunikácie vybraných krajín pôvodu
- súčasťou vysokoškolských kurikul právnikov, sociálnych pracovníkov a tlmočníkov by sa mali stať povinné aj výberové predmety, ktoré prepájajú svoje zistenia z praxe
- kvalita každého azylového interview by mala byť kontrolovateľná prostredníctvom audionahrávky

- súčasťou vedenia a tlmočenia konaní s cudzincami by mali byť ich supervízie

6. Problém: tlmočník je nedostupný

- pre nedostatok tlmočníkov alebo kvôli finančnej náročnosti cudzincovi tlmočí osoba jemu blízka, ktorá nie je ani kvalifikovaná tlmočiť, ani oprávnená nakladať s osobnými informáciami, čím sa informácie vystavujú riziku ich zneužitia (CZ, SK, HU, UA)
- osoba, ktorá vedie konanie, tlmočí, a následne rozhoduje o cudzincovom prípade (PL)
- nedostupnosť kvalifikovaných tlmočníkov v občiansko-právnom konaní a jazykovo-kultúrne bariéry neinformovaných imigrantov prispievajú k moci osoby sprostredkovateľa, ktorý môže zneužiť zraniteľnosť cudzinca, požadovať vysoké finančné kompenzácie a udržovať cudzinca v závislosti a v obchodovaní s ľuďmi (CZ, SK)
- cudzinec nemá k dispozícii tlmočníka, nekontaktuje včas úrad práce, poisťovňu, školu či nemocnicu: neriešený problém eskaluje, a v konečnom dôsledku stojí viac prostriedkov (napr. zásah pohotovostnej služby) (PL, CZ, SK, UA)
- pre absenciu pohotovostných komunitných tlmočníkov je veľký tlak na štátnu správu aj na právnikov, pre potrebu tlmočenia v kontakte s lekármi, poisťovňami a úradmi práce (UA, CZ, SK)
- štát ukladá povinnosť prítomnosti tlmočníka aj v občiansko-právnych konaniach, kedy ho nehradí, čím poškodzuje práva účastníka konania a znevýhodňuje ho (SK)
- v prípade, že inštitúcia vyberá podľa princípu najlacnejšieho či vždy dostupného tlmočníka, môže to byť na úkor kvality tlmočenia (HU, CZ, SK)
- ak je tlmočník fyzicky neprítomný, pri tlmočení cez internet je pre stratu kontextuálnych znakov tlmočenie nekvalitné a neúplné (HU)

6. Výzva: vytvorenie siete a databázy školených tlmočníkov

- tlmočník by mal byť fyzicky prítomný, s výnimkou prípadu, ak nie je možné zabezpečiť tlmočenie inak, ako prostredníctvom internetu alebo telefonicky
- tlmočník by mal byť nezávislý vo vzťahu k cudzincovi, ako aj štátnemu orgánu⁵
- osoba, ktorá vedie konanie, by nemala tlmočiť
- štátne inštitúcie v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami by vytvorili sieť komunitných tlmočníkov (a verejne dostupný zoznam), ktorí by:
  - absolvovali kurzy špecifik tlmočenia cudzincov vrátane zodpovedajúcej právnej terminológie
  - nemuseli byť zapísaní v registri tlmočníkov⁶
  - boli k dispozícii za menšiu úhradu ako súdni tlmočníci⁷
- databáza vyškolených komunitných tlmočníkov by bola k dispozícii tak cudzincom ako úradom
- platforma komunitných tlmočníkov sa dá vytvoriť podobne ako to iniciovalo OPU⁸ (CZ) spoluprácou štátnych inštitúcií, MVO, migrantských organizácií a katedrami translatológie:
  - cez internship pre univerzitných študentov prekladateľstva v MVO,

5 Pozri etický kodex tlmočníka

6 S tým súvisiaca právna úprava v kompetencii rezortu MS SR

7 S tým súvisiaca právna úprava v kompetencii rezortu MS SR

8 V roku 2010 zahájilo OPU spoluprácu s Ústavom translatológie Filozofickej fakulty Univerzity Karlovej v Prahe. Pod odborným vedením študenti translatológie uskutočňujú povinnú odbornú prax v OPU. Praktikanti sú v rámci dobrovoľnej spolupráce využívaní hlavne pri výjazdoch do azylových zariadení, pri poskytovaní právneho a sociálneho poradenstva v kanceláriách OPU, či pomáhajú pri jednaniach cudzincov na úradoch. Viac pozri na <http://utr1.ff.cuni.cz/>, <http://opu.cz/cz/article/23>, aj o špeciálnom odbore komunitné tlmočenie.

- účasťou MVO v príprave univerzitných kurzov pre komunitných tlmočníkov,
- účasťou univerzitných pracovníkov vo vzdelávaní komunitných tlmočníkov,
- zapojením migrantských komunit v hľadaní vhodných adeptov pre poskytovanie tejto služby
- táto forma spolupráce prináša ekonomicky úsporné riešenia
- v prípade preukázateľnej finančnej tiesne by poplatky za tlmočenie hradil štát

7. Problém: tlmočník nedodržiava etický kódex tlmočenia

- tlmočník je nedostatočne vzdelaný a nedôsledný: nekvalitné tlmočenie vedie k rozporom a spôsobuje napätie
- tlmočník neudržiava pozornosť počas celého trvania interview (PL, SK, HU, CZ)
- tlmočník osobne vyzve cudzinca, aby skracoval svoje výpovede (CZ, SK)
- tlmočník spochybňuje výpoveď cudzinca priamo osobnými komentármi, alebo emočnými neverbálnymi vyjadreniami (CZ, SK, HU, PL)
- tlmočník netlmočí otázky osoby, ktorá vedie interview presne, alebo sa aj svojvoľne pýta vlastné otázky (HU, CZ, PL, SK)
- tlmočník nezastaví cudzinca v rozprávaní, pričom si nezapisuje poznámky, a následne svojvoľne sumarizuje a závažne skracuje výpoveď cudzinca, pričom vynecháva detaily, ktoré neskôr môžu vo výpovedi zohrávať podstatnú rolu (CZ, SK, HU, UA, PL)
- tlmočník sa svojvoľne s cudzincom rozpráva počas konania, a nie je si vedomý negatívnych dôsledkov svojho konania pre cudzinca (PL, SK, HU, CZ)
- úradník si nevšimne, že tlmočník tlmočí povrchno, alebo že úplne nerozumie výpovedi cudzinca; tlmočník nechce spôsobiť odklad konania; cudzinec nevie, že smie namietat', keďže nedostal také inštrukcie (PL)
- hoci tlmočnickova úroveň znalosti cudzieho jazyka vrátane právnej terminológie je na mieste neoveriteľná, je len málo pravdepodobné, že cudzinec vyjadrí svoju nespokojnosť s tlmočením priamo na mieste, pretože jeho námietku prekladá dotýčny tlmočník (PL)
- neetické tlmočenie môže prispievať k neadekvátnemu konaniu s cudzincom, ba až k zamietnutiu jeho žiadosti pre rozporuplnosť (PL, SK, CZ)
- napriek tomu, že UNHCR má k dispozícii špecifický etický kódex pre tlmočníkov a organizovalo školenia pre tlmočníkov v azylovom konaní (SK, CZ, UA), tlmočník niekedy nepozná a nedodržiava základné štandardy tlmočenia ani etický kódex tlmočníkov (CZ, SK, UA)
- v praxi nie je zaužívaný mechanizmus, ktorý by overoval a udržoval úroveň tlmočenia, prípadne umožňoval disciplinárne konanie voči prípadom porušenia etického kodexu, v niektorých prípadoch iniciovanie trestného konania v prípade podozrenia z naplnenia skutkovej podstaty trestného činu(SK, PL)⁹
- chýba etický kódex pre neprísažných tlmočníkov (PL, SK, CZ)

7. Výzva: kontrahovanie tlmočníka, ktorý dodržiava etický kódex tlmočenia¹⁰

- organizovanie pravidelných tréningov pre kontrahovaných tlmočníkov
- informovanie tlmočníka o jeho právach a povinnostiach pred tlmočením, ak sú nedodržané, a to aj

9 V Slovenskej republike podľa § 347 Trestného zákona „Nepravdivý znalecký posudok, tlmočnický úkon a prekladateľský úkon“ alebo § 328 Trestného zákona akým je „Korupcia“ a „Prijímanie úplatku“.

10 Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v spolupráci s UNHCR uverejnilo Etický kódex pre tlmočníkov v azylovom konaní in (Osobitosti tlmočenia v azylovom konaní 2010). Iný príklad profesného štandardu pre súdnych tlmočníkov v anglickom jazyku je in (Hrehovčík, Bázlik 2009: 264)

priebežne, vrátane trestnoprávnych následkov v prípade naplnenia skutkovej podstaty trestných činov uvedených vyššie

- používanie tých tlmočníkov, ktorí sa po prečítaní na mieste predloženého etického kódexu písomne zaručia, že ho budú dodržiavať
- nahrávať a sprístupniť nahrávku interview všetkým účastníkom konania, nakoľko len audio/video záznam zaručuje možnosť spätnej kontroly kvality tlmočenia
- cudzinec by sa mal mať možnosť vyjadriť ku kvalite tlmočenia bez prítomnosti tlmočníka, ktorého by sa námietky týkali, vyplnením krátkeho dotazníka a umiestením v úradne uzatvorenej schránke, alebo písomne najneskôr do 7 dní od vykonania interview, pričom jeho vyjadrenie by sa stalo súčasťou spisu

8. Problém: tlmočník preberá iné funkcie

- tlmočník sa sám stavia do rôznych pozícií (PL, SK, HU, CZ) a to najmä:
  - rozhodovača (rozhoduje o opodstatnenosti údajov),
  - právnik (poskytuje právne rady cudzincom),
  - policajta (ponúka pomoc s prepustením či vybavením dokladov),
  - sociálneho pracovníka (vyjadruje sa k jeho integrácii),
  - psychológa (vedie rozhovor, akoby bol terapeutom),
  - experta na krajinu pôvodu (porovnáva povedané a vlastné údaje z krajiny pôvodu),
  - sociálneho vedca (vyjadruje sa k zvyklostiam krajiny pôvodu, k pravosti etnických a kultúrnych prejavov, a tým k dôveryhodnosti cudzinca)
- tlmočník sa stavia do uvedených pozícií bez toho, aby ho v tom inštitúcia zastavila, resp. mu zamedzila v takomto konaní, ktoré je v priamom rozpore so záujmami jeho klienta
- zástupca inštitúcie toleruje, že tlmočník sa vo svojich komentároch na adresu cudzinca stotožňuje s postojom inštitúcie (CZ, SK, HU)
- podobný konflikt záujmov nastáva, ak zástupca inštitúcie, ktorý vedie konanie, tlmočí, a zároveň rozhoduje o cudzincovi (PL)
- tlmočník sa v prestávkach správa ako súčasť inštitúcie, pre ktorú tlmočí napr. neformálnou komunikáciou s úradníkmi a policajtmi (SK, PL, CZ)
- tlmočník vyjadri osobný postoj, napríklad, že cudzinec hovoril nedôležité alebo nezrozumiteľné veci. V prvom prípade tlmočník preberá na seba rolu rozhodovača, ktorý je kompetentný určiť, čo je dôležité, a v druhom prípade hovorí o svojej nekvalifikovanosti porozumieť dialektu. Toto zistenie môže súvisieť s často uvádzanými výhradami na odvolacích súdoch voči tomu, že tlmočník neporozumel úplne tomu, čo bolo hovorené, že zápisnica je neúplná, prípadne obsahuje nepresne tlmočené fakty. (HU, CZ, PL, SK, UA)
- tlmočník cudzincom svojvoľne radí, ako ne/žiadať o azyl (HU, CZ, SK, UA)
- tlmočník sa dopúšťa protiprávneho konania¹¹ (vo vyššie uvedených prípadoch) alebo nabáda cudzinca na korupčné konanie, keď mu/jej ponúkne, že jeho/jej výpoveď za úhradu „zdramatizuje“ (HU, CZ, PL, SK)
- cudzinec si od tlmočníka pýta rady, čo má hovoriť, aby splňal kritériá na udelenie azylu (PL, SK, UA)

8. Výzva: monitorovanie pozície tlmočníka

- inštitúcia, pre ktorú tlmočník pracuje, by mala zaistiť, že tlmočník bude zastávať len svoju pozíciu a

---

¹¹ V Slovenskej republike podľa znenia § 347 Trestného zákona, pre viac informácií <http://ww.vyvlastnenie.sk/predpisy/trestny-zakon/>

- dodržiavať etický kódex, ako aj osobitné právne predpisy, a zdrží sa protiprávneho konania
- rozhodovači by mali byť trénovaní rozoznať náznaky, ktoré napovedajú, že tlmočenie nie je korektné
- pre rozhodovača je znalosť jazyka cudzinca výhodou, avšak len pre možnosť kontroly tlmočenia, nakoľko ako zástupca inštitúcie nie je nestranný
- tlmočník by mal zostať neutrálny počas celého konania vrátane prestávok, a tým podporovať autenticnosť výpovede cudzinca
- tlmočník by mal za každých okolností prekladať úplné vyjadrenia cudzinca
- v prípade, že je výpoveď cudzinca dlhšie neprerušená, by si mal tlmočník robiť presné poznámky
- tlmočník by mal mať priestor vysvetliť význam fráz, ak sú zaznamenávané s významovým posunom
- tlmočník by si mal byť vedomý toho, že pri nepresnom zázname nie je povinný zápisnicu podpísať
- sprístupnenie inštitucionálne daných pravidiel tlmočenia pre špecifické konania

9. Problém: nepresné tlmočenie má dôsledky len pre cudzinca

- presnosť rozhodnutia závisí na presnosti tlmočenia
- ak sa tlmočí cez rodinného príslušníka, iného migranta, utečenca, či úradníka, tieto osoby tým majú prístup k osobným údajom cudzinca (CZ, SK, HU, PL)
- cudzinec má strach zo zastavenia konania, alebo zamietnutia, ak by sa sťažoval na tlmočníka počas interview (PL, SK, CZ, HU, UA)
- každá nezrovnalosť slúži ako dôkaz o nedôveryhodnosti cudzinca v ďalšom konaní (PL, SK, CZ, HU)
- ak aj cudzinec uvedie, že to, čo je uvedené v zápisnici, nepovedal, neexistuje o významovom posune dôkaz (PL, SK, CZ, HU)
- osoba, ktorá vedie interview, nevysvetlí pojem “prenasledovanie”, alebo otázku ohľadom prenasledovania kladie doslovne, pričom cudzinec nerozumie presne významu pojmu - uvedie, že nebol prenasledovaný, hoci mohol žiť v ohrození svojho života (PL, SK, CZ)
- dodatočné objasňovanie v pohovore čiastočne vyjadrených názorov úrady často interpretujú ako zavádzajúce až kontradikčné vyhlásenie (PL, SK, CZ, HU, UA)
- po podpise zápisnice cudzincom je vyjadrený jeho súhlas so zápisom, a tak je nemožné dokázať chyby v tlmočení: zápisnica je v štátnom jazyku a cudzinec nemusí obdržať jej kópiu (PL, SK, CZ, HU, UA)
- sťažnosti voči nesprávnemu tlmočeniu nie sú zaznamenávané, pretože (PL, SK, CZ, HU, UA):
  - cudzinci nechcú oslabovať vlastnú znevýhodnenú pozíciu
  - cudzinci a tlmočníci sú často krajanmi
  - prípadné chyby vo vedení a tlmočení interview sú pre absenciu audiozáznamu nedokázateľné
- nedorozumenia vyplývajúce z nepresného tlmočenia znásobujú náklady v budúcnosti tak pre štát ako aj pre cudzinca (PL, SK, CZ, HU)

9. Výzva: sprístupnenie záznamov o konaní cudzincovi

- zavedenie oboznamovania a vysvetľovania relevantných práv a povinností cudzincov¹², vrátane práva vyjadriť pochybnosť, príp. odmietnuť tlmočenie z oprávnených dôvodov
- v prípade prítomnosti právneho zástupcu je tlmočenie aj preklad dôkladnejší, je zaistené spätné tlmočenie zápisnice a možná oprava
- aj v prípade neprítomnosti právneho zástupcu by mal byť k dispozícii audiozáznam
- osoba, ktorá vedie interview, by si mala byť vedomá iných kultúrnych významov (napr. pojmu

¹² V zmysle právneho poriadku krajiny, na ktorej území sa cudzinec nachádza

- „prenasledovanie“ v cudzích rečiach), a zisťovať skutkový stav inak kladenými otázkami¹³
- povinné zhotovovanie audiozáznamu aspoň v konaní o azyle; vyriešil by sa tým problém s presnosťou tlmočenia, následnými odvolaniami a interpretáciami písomných záznamov; evaluácia svedectva by bola reversibilná
- cudzinec by mal kópiu zápisnice po ukončení interview dostať automaticky bez písomného zdôvodnenia či ústneho požiadania, bezplatne a bezodkladne
- cudzinec by sa mal mať možnosť vyjadriť ku kvalite tlmočenia bez prítomnosti tlmočníka, ktorého by sa námietky týkali, vyplnením krátkeho dotazníka a umiestením v úradne uzatvorenej schránke, alebo písomne najneskôr do 7 dní od vykonania interview, pričom jeho vyjadrenie by sa stalo súčasťou spisu

10. Problém: inštitúcia sťažuje tlmočenie

- osoba, ktorá vedie interview, robí v niektorých prípadoch zásahy, ktoré sťažujú rozprávanie ako aj kvalifikované tlmočenie (PL, SK, CZ, HU, :
  - nevysvetlením postupu celého konania cudzincovi,
  - nepripravenosťou na interview,
  - preukazovaným odporom voči inakosti,
  - nedôverou voči cudzincom,
  - neúctivou komunikáciou,
  - nepozorným vnímaním,
  - rýchlym vedením interview,
  - kladením zatvorených otázok,
  - častým prerušovaním odpovedí,
  - vlastným preformulovaním výpovede do nedoslovného zápisu,
  - neprítomnosť audiozáznamu,
  - nevydaním kópie zápisnice cudzincom,
  - nedodržiavaním profesných štandardov a zákonných postupov,
  - neverbálnymi a verbálnymi prejavmi osobného a inštitucionálneho postoja voči cudzincom

10. Výzva: vedenie interview podporujúceho kvalitu tlmočenia

- každá inštitúcia, ktorá komunikuje s cudzincami, by mala v pravidelných výcvikoch svojich zamestnancov zohľadniť, že na priebeh konania ako aj na kvalitu tlmočenia má zásadný vplyv:
  - miera vysvetlenia postupu celého konania cudzincovi,
  - miera pripravenosti na interview,
  - postoj voči inakosti,
  - miera dôvery medzi komunikujúcimi,
  - miera vzájomného rešpektovania,
  - miera pozornosti počas počúvania,
  - rýchlosť vedenia interview,
  - kvalita kladených otázok,
  - frekvencia prerušovania odpovedí,

---

¹³ Detailný opis, analýza a ukážky rôznych techník komunikácie s cudzincami sú dostupné v publikácii Heleny Tužinskej: *Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnografie vo vedení a tlmočení interview s cudzincami*, Bratislava: Stimul 2010, v 2011 v angličtine na <http://hrl.sk/pages/publications>

- presnosť a vernosť zápisu,
- prítomnosť audiozáznamu,
- obdržanie kópie zápisnice cudzincom,
- miera dodržiavania profesných štandardov,
- neverbálne a verbálne prejavy osobného a inštitucionálneho postoja voči cudzincom

Zhrnutie

Identifikované nedostatky:

1. účastníci konania nepoznajú úradné postupy
2. jazyky sú nepresne určené
3. nie sú podmienky pre sústredenie sa
4. vznikajú nekvalitné zápisnice
5. tlmočník je nedostupný
6. tlmočník má obmedzenú slovnú zásobu
7. tlmočník nedodržiava etický kódex tlmočenia
8. tlmočník preberá iné funkcie¹⁴
9. nepresné tlmočenie má dôsledky len pre cudzinca
10. inštitúcia sťažuje tlmočenie

Zodpovedajúce odporúčania:

1. overovanie znalosti postupu
2. zisťovanie znalosti jazykov cudzinca a jazykov tlmočníka
3. vytvorenie podmienok pre sústredenie sa
4. zhotovovanie kvalitných zápisníc
5. vytvorenie siete a databázy školených tlmočníkov
6. podieľanie sa na vzdelávaní tlmočníkov
7. kontrahovanie tlmočníka, ktorý dodržiava etický kódex tlmočenia
8. monitorovanie pozície tlmočníka¹⁵
9. sprístupnenie záznamov o konaní cudzincovi
10. vedenie interview podporujúceho kvalitu tlmočenia

Uvedené systémové odporúčania partneri projektu navrhujú v rôznej miere na všetkých inštitúciách, kde prichádzajú zástupcovia štátu do kontaktu s cudzincami. Opísané závažné prípady neznamenajú, že sa tak deje v každom prípade. Nedostatky v tlmočení majú nežiaduce následky tak v azylovom ako aj v správnom

---

¹⁴ Pričom sa tlmočník môže dopustiť chýb, ktorými porušuje všeobecne záväzné právne predpisy.

¹⁵ V Slovenskej Republike vrátane iniciovania trestného stíhania v prípade naplnenia skutkovej podstaty trestného činu § 347 alebo § 328 Trestného zákona, Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

konaní, nakoľko môžu predlžovať a predražovať konania. Investície do presného tlmočenia v konečnom dôsledku šetria náklady na konania, pretože ho zefektívňujú. V neposlednej miere zabezpečenie adekvátneho tlmočenia prispieva k predchádzaniu tvorby rozporov a k spravodlivému konaniu.

Tlmočník má mať dobrú slovnú zásobu zvlášť v terminológii práva a migrácie, nakoľko miera porozumenia právnickej terminológii tlmočníkom je priamo úmerná plynulosti ďalšieho úradného konania s cudzincom. Tlmočník by mal byť zručný aj v medzikultúrnej komunikácii, a mal by ovládať presné názvy reálií danej krajiny, iný kalendár, politickú, náboženskú, sociálnu a kultúrnu situáciu v krajine pôvodu cudzinca. Rovnako poznanie pravidiel verbálnej aj neverbálnej komunikácie v jazykoch oboch tlmočených krajín je súčasťou jeho profesionality. Jedným z výstupov tohto projektu je preklad výskumných zistení do anglického jazyka o komunikácii s cudzincami spolu s ukázkami využitia etnografických a antropologických poznatkov vo vedení a tlmočení interview s cudzincami (Tužinská 2011).

V súčasnosti nejestvuje kontrolný mechanizmus kvality tlmočenia, a následné sťažnosti sú prijímané ako nepodložené. Investície do techniky pre vyhotovenie audiozáznamov a do ich archivácie sa vrátia nielen v podobe kvalitnejšieho interview, ale aj v eliminácii a efektívite odvolacích konaní. Audiozáznam interview tiež slúži ako dôkazový materiál pre všetkých zúčastnených, ak by boli obvinení z neprofesionality, zavádzania, alebo páchania trestného činu (nepravdivý znalecký posudok, tlmočnický úkon a prekladateľský úkon a nabádanie na trestný čin korupcie).

Predložená porovnávacía správa *Komunikácia s cudzincami: právne dôsledky tlmočenia*, ktorá porovnáva praktiky v Poľsku, v Maďarsku, v Česku, na Slovensku a na Ukrajine opisuje viacero rovín nedorozumení, ku ktorým prichádza či už vedome alebo nevedome počas kontaktu s cudzincami. Adresuje zásadné problémy a nelegitímne praktiky, ku ktorým opakovane dochádza počas tlmočenia. Navrhuje systémové opatrenia, ktoré môžu podstatne pomôcť pri predchádzaní nežiaducim situáciám. Nastavuje tak podmienky, ktoré uľahčujú komunikáciu v prospech všetkých zúčastnených.

Literatúra

- Berk-Seligson, S. 2002. *The Bilingual Courtroom. Court Interpreters in the Judicial Process*. Chicago : The University of Chicago Press.
- Divinský, B. 2009. *Migračné trendy v Slovenskej republike po vstupe krajiny do EÚ (2004-2008)*. Bratislava: IOM.
- Eades, D., 2010. *Sociolinguistics and the Legal Process*. MM Textbooks.
- Gibbons, J., ed. 1994. *Language and the Law*. Longman.
- Good, A. 2007. *Anthropology and Expertise in the Asylum Courts*. London : Routledge Cavendish.
- Hrehovčík, T., Bázlik, 2009. M. *Súdny preklad a tlmočenie*. Iura Edition.
- Launikari, M., Puukari, S. (eds.) 2009. *Multikulturní poradenství. Teoretické základy a osvědčené postupy v Evropě*. DZS a Euroguidance.
- Maryns, K. 2006. *The Asylum Speaker: Language in the Belgian Asylum Procedure*. Manchester : St. Jerome Publishing.
- Newbury, P., Johnson, A. 2006. Suspects' resistance to constraining and coercive questioning strategies in the police interview. In *Speech Language and the Law*.13,2, 213 – 240.
- Russell, S. 2000. „Let me put it simply“: the case for a standard translation of the police caution and its explanation. In *Forensic Linguistics*, 7, 1, 26 – 48.
- Spradley, J. P., 1979. *The Ethnographic Interview*. Holt, Rinehart and Winston.
- Tužinská, H. 2010. *Otázky opisu a prekladu. Využitie poznatkov antropológie a etnografie vo vedení a tlmočení interview s cudzincami*, Bratislava: Stimul. (aj na <http://hrl.sk/pages/publications>)
- Tužinská, H. 2009. *Kultúrna citlivosť*. In *Mittelmannová, M., Volanská, M., Tužinská, H. Vybrané práva cudzincov na území SR a kultúrna rozmanitosť. Princíp nenavrátania, zlúčenie rodiny a kultúrna citlivosť*. Bratislava : Stimul, 79 – 110. (aj na <http://hrl.sk/pages/publications>)
- UNHCR v Slovenskej republike, 2010. *Osobitosti tlmočenia v azylovom konaní*.
- Vašečka, M. 2009. *Postoje verejnosti k cudzincom a zahraničnej migrácii v Slovenskej republike*. Bratislava: IOM.
- Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as Interaction*. London/New York: Longman.

Online materiály o tlmočení a vedení interview:

- UNHCR *Interviewing applicants for refugee status*: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ccea3304.html>
- UNHCR *Interpreting in a refugee context*, Self-study Module:
www.unhcr.org/refworld/docid/49b6314d2.html, (v češtině):
http://www.unhcr.cz/dokumenty/MANUAL_PRO_TLUMOCNIKY.pdf
- Doporučení pre vedenie pohovorov s ženami - obeťami obchodovania s ľuďmi:
<http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=449>
- Tlmočenie študentov: <http://opu.cz/cz/article/23> , <http://utrl.ff.cuni.cz/>
- *Interpretation in the Asylum Process - Guide for Interpreters*, (v angličtine, fínčine, švédštine):
<http://www.migri.fi>
- *Human Rights Watch Report 2010*: <http://www.hrw.org/en/reports/2010/12/16/buffeted-borderland-0>
- *Immigration and Refugee Board of Canada: Interpreter Handbook*:
<http://www.irb.gc.ca/eng/brdcom/publications/inter/pages/index.aspx>
- Tužinská, H. 2011. *Questions of Description and Translation: Using Data from Anthropology and Ethnology in the Conduct and Interpretation of Interviews with Immigrants*. Bratislava : Stimul :
<http://hrl.sk/pages/publications>